

associada a la traducció de l'obra *Contes russos*, que aquesta no es pot reduir mai a un simple canvi de codi o a un pur intercanvi entre idiomes, perquè un text és quelcom obert i maleable, com la realitat mateixa, i la llengua no és només una eina de comunicació, sinó tota una realitat social. Aquest capítol explora, també, com ha incrementat la traducció de la literatura catalana en les darreres dècades i com, en sintonia, n'ha augmentat la recepció.

Per acabar, el llibre inclou una conversa rica entre l'autor i Alba Granell, en què Serés explica, entre altres assumptes, que la seva literatura pretén crear coneixement a partir de l'explicació de la realitat i la relació amb el món. En aquest sentit, situa les seves històries en àmbits diferents per poder distanciar-se d'allò que ja ha estat creat i per traçar, així, una trajectòria única, però sempre des de la qualitat estètica, política i ètica. Ell es nodreix del que veu, llegeix i viu més que no pas de la seva imaginació, cosa que l'aproxima a una literatura més humanística que vol comunicar la realitat a partir d'unes històries menudes que esdevenen majúscules. També, considera que a *La casa de foc* ha assolit un estil més proper, directe i clar que li ha permès arribar a més gent.

Els darrers llibres del filòleg Jaume Medina

JORDI MANENT I TOMÀS

Filòleg i historiador

jmanent10@gmail.com

1. MEDINA (2020): Jaume Medina, *Obra poètica completa*, Publicacions Internacionals Catalanes.
2. MEDINA (2020): *El prat de la memòria. Estudis, taules rodones i altres articles*, Publicacions Internacionals Catalanes.
3. MEDINA (2020): *Lletra menuda. L'eco de les paraules*, Publicacions Internacionals Catalanes.
4. MEDINA (2020): *Una casa a Cadaqués. Els homenatges a Carles Riba (1953)*, Edicions Callígraf 21.
5. MEDINA (2021): *Litterae humaniores. Estudis filològics*, vol. 1, Publicacions Internacionals Catalanes.
6. MEDINA (2021): *Litterae humaniores. Edicions, recensions i traduccions*, vol. 2, Publicacions Internacionals Catalanes.
7. MEDINA (2021): *Litterae humaniores. De l'edat mitjana al dos mil. Estudis sobre la tradició clàssica a Catalunya*, vol. 3, Publicacions Internacionals Catalanes.
8. MEDINA (2021): *Vida viscuda. Memòries*, vol. 1, Publicacions Internacionals Catalanes.

El 12 de març de 2023 moria a l'edat de 73 anys el filòleg, poeta, llatíista i traductor Jaume Medina i Casanovas (Vic, 1949). El 2018 Josep Maria Espinàs va publicar el llibre *Temps afegit*, el qual afirmava que era aquell «que comença a partir d'una certa edat». Espinàs, que moria aproximadament un mes abans que Medina, el 5 de febrer del mateix any, va tenir la sort de poder gaudir de força més temps afegit que Medina: 95 anys versus 73. Començo la ressenya amb aquest apunt de quan ens arriba l'hora —que afortunadament ningú sap— i del temps afegit, o no, que ens pertoca, per lamentar-nos des de l'afecte més personal de la mort més aviat prematura del llatíista —a dia d'avui moltes persones arriben perfectament als 80 anys— i per lamentar-nos també dels projectes que el filòleg tenia projectats o en marxa, però inacabats, i que mai no podran veure la llum.

I és que cal reivindicar Medina no només com un treballador infatigable sinó també com un molt bon professional de les lletres, un home polít, curós i que treballava a consciència. Ho demostren els vuit volums que va publicar entre el 2020 i el 2023, els seus darrers llibres, la gran majoria dels quals no surten esmentats ni a la seva fitxa de l'Enciclopèdia Catalana ni a la de la Viquipèdia, i que aquí analitzarem cronològicament perquè, al cap i a la fi, la cronologia lliga amb les temàtiques tractades.

El juny del 2020 Medina va treure a la llum tres llibres editats per Publicacions Internacionals Catalanes (PIC), una marca editorial creada per ell mateix atès que els darrers anys no li era fàcil trobar editor d'alguns dels seus llibres, que eren d'una certa erudició. El filòleg feia un tiratge aproximat d'uns 50 exemplars per llibre, tots pagats de la seva butxaca, i els regalava generosament a familiars i amics. El seu fill Joan n'era el dissenyador. Els volums són *Obra poètica completa*, *El prat de la memòria*, *Estudis, taules rodones i altres articles* i *Lletra menuda*. *L'eco de les paraules*.

A Jaume Medina li hem d'agrair que hagi recopilat en un sol volum (gairebé) tota la seva obra poètica en un llibre de 684 pàgines. I dic gairebé perquè, conscientment, ell va esmotxar alguns dels seus poemes per a la seva obra completa. Una vegada em va parlar fugaçment d'aquesta exclusió, i les raons responien a l'instint del perfeccionament poètic. En el pròleg el poeta justifica l'eliminació o la reelaboració amb menys versos d'alguns dels seus primers poemes: «Els lectors ja coneixen la meua trajectòria poètica i, per tant, la major part de les composicions aquí aplegades, tot i que algunes d'elles —particularment les més primerenques— han estat suprimides o eliminades i moltes altres han sofert un rigorós treball de llima (tanmateix, també hi trobaran poemes i fins reculls de nou encuny).» (p. 7) I és que el volum té dues parts: una part d'obra pròpia i una altra d'obra traduïda, o recreació, anomenada «Versions». Entre l'obra pròpia hi trobem *Temps de tempesta* (1974), *Encalçar el vent* (1976), *Dura llavor secreta* (1990) i *Cobles devotes* (2010), tots publicats en volum, però també hi descobrim poesia dispersa dins l'apartat «Diversos» o bé la *Crida de les festes de la ciutat de Vic* (1996) i l'inèdit *El mirall i la imatge*, que inclou diverses tankes. El recull *D'ara i de sempre* (2000) és fusionat al llarg del llibre, sobretot amb la segona part,

però també és cert que l'autor decideix prescindir d'alguns dels poemes. Pel que fa a les «Versions», Medina recrea Catul, Horaci, Virgili, Ovidi, Dante, Janus Vitalis i Rilke, i també ho fa amb els catalans Francesc Calça i l'abat Oliba. Tot plegat ocupa aproximadament la meitat del llibre, atès que l'altra meitat, titulada «Complements i comentaris», respon a diverses reflexions i informacions relatives amb el jo poètic de Medina que expliquen el seu despertar poètic i el *making off* dels poemaris que inclou, per exemple, la reproducció de correspondència tinguda amb Miquel Martí i Pol, Josep Palau i Fabre, Salvador Espriu i altres. Sens dubte, és un enfocament ben original. L'estil poètic de Medina és clàssic, neonoucentista, en què molts dels seus poemes tenen rima i mètrica —unes condicions que fan més difícil la composició poètica— i que poden vanagloriar-se d'haver estat escrits amb un lèxic ric. Clouen el llibre unes breus conclusions de l'autor.

El prat de la memòria. Estudis, taules rodones i altres articles és, com diu el títol, un recull d'estudis diversos i de textos preparats per a ponències i taules rodones. És, igual que l'obra poètica, un volum extens, amb 522 pàgines. Aquesta mena de llibres recopilatoris són francament útils per als estudiosos perquè t'estalvien feina i fan la recerca bibliogràfica menys costosa. El volum es divideix en cinc apartats: «De Jacint Verdaguer a Joan Coromines», «De Ramon Llull», «Taules rodones», «L'última lliçó» i «Articles per a diccionaris i enciclopèdies»; és a dir, totes les especialitats de Jaume Medina. Autors com Torres i Bages, Verdaguer, Carner, Riba, Albert Manent i altres són tractats profusament en un bloc de 366 pàgines. Les 150 pàgines restants les dedica a l'arreglada d'estudis sobre Ramon Llull, els textos d'un parell de taules rodones, el record de «Mig segle de professorat» (l'última lliçó) i la reproducció d'unes quantes entrades per al *Diccionari de literatura catalana* (2008) i un parell més sobre Carles Riba per al *Diccionari de la traducció catalana* (2011) i el *Diccionario biográfico español* (2011) de la Real Academia de la Historia. Com sempre, l'estil solvent i rigorós de Medina plana al llarg de tot el llibre.

Lletra menuda. L'eco de les paraules és un llibre més discret pel que fa a l'extensió (237 p.) però no per això menys important. Es tracta novament d'un recull d'articles, en aquest cas més curts, reproduïts a la premsa i que, per tant, no arriben a la categoria d'«estudi». L'autor ens adverteix a la introducció que «són recollits en el present volum tota una colla d'escrits breus d'índole i d'intenció diverses, la major part dels quals apareguts el 2003 ençà en llocs ben variats: diaris, revistes, llibres...» (p. 7). I novament trobem els principals interessos i especialitzacions del filòleg: Carles Riba, Josep Carner, Albert Manent i altres intel·lectuals, alhora que també ens ofereix articles sobre llengua, literatura i política. Clou el volum un seguit de cinc entrevistes que li van fer diversos mitjans de comunicació. Tots els textos s'acompanyen de les referències d'on van ser anteriorment publicats.

Una casa a Cadaqués. Els homenatges a Carles Riba (1953), amb data de desembre de 2020, és l'únic dels vuit volums que ressenyem aquí que no ha estat

publicat en edició privada. Edicions Cal·lígraf, que, entre d'altres temàtiques, està especialitzada en l'edició de llibres sobre Carles Riba, n'és l'editor. Parlem d'un volumet d'unes 150 pàgines que, tal com explica la contracoberta, «recull la crònica dels homenatges que, amb motiu del seixantè aniversari del poeta, es van retre a Carles Riba a Catalunya —a Cadaqués i a la Casa del Llibre de Barcelona—, a Espanya i a França, on se li va concedir la Legió d'Honor, i que van tenir la culminació en l'obsequi d'una petita casa de pescadors de Cadaqués». El 27 de novembre de 1953 va tenir lloc l'homenatge a la Casa del Llibre, i el volum reporta totes les intervencions que s'hi van donar: Josep Maria López-Picó, Albert Manent, Joan Ferraté, Joan Vinyoli i J. V. Foix, entre d'altres. Aquest és un llibre bonic en l'edició i en el contingut, el qual aporta més material sobre la vida de Carles Riba.

El juny del 2021 novament les PIC van editar tres llibres de Medina, i aquest cop referits als estudis de filologia clàssica. Tal com desgrana l'autor a la introducció, «són recollits en el present volum i en els dos que vénen tota una colla de treballs —articles, estudis, llibres, traduccions— relacionats amb la meua especialitat com a professor de filologia llatina, escrits al llarg dels anys de l'exercici de la professió, que és tant com dir des del 1972 fins al present» (p. 5). Els llibres es titulen *Litterae hvmניות*, i recopilen els estudis filològics (volum 1), les edicions, recensions i traduccions (volum 2) i, segons el subtítol del volum tercer, *De l'edat mitjana al dos mil. Estudis sobre la tradició clàssica a Catalunya*. Aquest darrer volum, que ja es va publicar el 2009, és revisat i augmentat considerablement en nombre de pàgines. Són llibres que impacten per la seva extensió, amb 961, 617 i 498 pàgines respectivament. Medina aprofundeix en l'estudi de les obres i els autors de més renom: Ciceró, Virgili, Horaci, August, Ovidi, Quintilià... i també autors humanistes com sant Agustí, Ramon Llull o Erasme de Rotterdam. Els volums són escrits majoritàriament en català, però també hi trobem escrits en italià, castellà i llatí.

El febrer de 2023 Medina publicava, també dins de les PIC, *Vida viscuda. Memòries. Volum I*. Seria el seu darrer llibre en vida. És un volum ben interessant i força extens (350 p.) que es divideix en dues parts: una primera en la qual ressegueix els seus avantpassats i en què, centrant-se en la família, es remunta fins al 1700 i que arriba fins als nostres dies; i una segona que narra la seva infantesa i adolescència fins a cloure's a l'etapa preuniversitària, quan Medina tenia disset i divuit anys. El volum té molt d'interès i es debat entre la divulgació (un llenguatge planer i un llibre curull de fotografies d'època, del tot impagables) i l'erudició (vegeu, si no, el nombre ingent de notes a peu de pàgina, que arriben a les 250). Descobrim, entre moltes altres coses, que venia d'una família d'espargers o la seva afició pel teatre com a actor amateur. Medina va deixar, inèdit i acabat, el segon volum de les seves memòries, que esperem que acabi veient la llum.

El llatinista ha deixat inèdits alguns treballs que esperem que tard o d'hora es publiquin: a més de l'esmentat segon volum de les seves memòries, estan anotades les cartes familiars de Carles Riba i hi ha començada la traducció de *La ciutat de Déu* de sant Agustí. Va deixar acabat un estudi sobre Josep Carner, que es publi-

carà com a introducció a una reedició de la biografia (versió curta) de Josep Carner d'Albert Manent. També hi havia projectat d'editar, juntament amb Josep Ferrer i Joan Pujadas, un setè volum de l'epistolari de Carner.

És una pena que una personalitat com Jaume Medina hagués d'autoeditar-se bona part dels seus darrers llibres i sense rebre cap ajut institucional. Una mostra més que l'erudició i la filologia clàssica no es tracten com es mereixerien a casa nostra. Des d'aquesta tribuna volem posar en valor la figura d'un estudiós com Jaume Medina, l'obra del qual segurament no ha estat prou reconeguda, i concretament els darrers volums que va publicar en tan sols quatre anys tot i arrossegat una malaltia que finalment i per desgràcia no va poder superar. És inexplicable, doncs, com un autor amb tanta producció i de qualitat, i tan fidel a la llengua catalana, no rebés ni la Creu de Sant Jordi ni el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, i així, de pas, s'hauria premiat el conreu de la filologia clàssica a casa nostra. Cal agrair-li la feina feta.

Didacticism, Literature & Translation

JOAN MAHIQUES CLIMENT

Universitat Jaume I, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
 jmahique@uji.es

MARTÍNEZ & PRADES (2024): Tomàs Martínez Romero i Lidón Prades Yerves (ed.), *Didacticism, Literature & Translation. The Transmission of Knowledge in the Middle Ages*, Kassel: Edition Reichenberger.

Els dinou treballs aplegats en aquest volum giren entorn d'alguns dels aspectes fonamentals de la cultura europea de l'edat mitjana i de la primera modernitat, com són el didacticisme, la moral, la religió, la política o la propaganda. D'una manera o d'altra, mostren el caràcter funcional de la paraula en tant que transmet el coneixement. Aquest poliedre de conceptes afins, que el títol d'aquest volum sintetitza amb el mot «didacticisme», és exposat a la llum de dos mitjans privilegiats de l'escriptura: la literatura i la traducció.

Pel pes que com a instrument didàctic té la paraula sobre altres llenguatges artístics com la iconografia, resulta lògic i coherent que la major part dels autors del llibre siguin filòlegs. Tot i això, també hi col·laboren investigadors d'altres disciplines humanístiques, com la història o la filosofia, la qual cosa incideix sobretot en el caràcter interdisciplinari del conjunt. No és casual, per tant, que els dinou treballs abracen un marc de tradicions molt ampli, que ens permet visitar el llegat judeocristià i el classicisme grecollatí sense deixar de banda la civilització medieval amb la seua diversitat de tradicions lingüístiques i culturals.